

УДК 821.133.1–1Віньї

DOI: [https://doi.org/10.18524/2307–4604.2022.2\(49\).268207](https://doi.org/10.18524/2307–4604.2022.2(49).268207)

**ТЕМА ГОРДОЇ СМЕРТІ ГЕРОЯ-ОДИНАКА
У КОНТЕКСТІ ФРАНЦУЗЬКОГО РОМАНТИЗМУ
(А. ДЕ ВІНЬЇ «СМЕРТЬ ВОВКА»)**

Романець В. М.

кандидат педагогічних наук, доцент

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ORCID 0000–0001–9980–6482

Подковирофф Н. Т.

кандидат педагогічних наук

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, доцент

ORCID 0000–0001–8766–8588

Пропонована стаття присвячена дослідженню поеми французького романтика А. де Віньї «Смерть вовка». Автор дослідження аналізує образи тварин в поемі, художні засоби їх втілення. Розглядається основна тематика та проблематика твору як в контексті творчості А. де Віньї, так і в контексті європейського романтизму. Наголошується на тому, що поезія Віньї за своєю суттю глибоко особиста та лірична, а за зовнішньою формою підкреслено епічна та філософська. Сам Віньї стверджував, що якщо й випередив у чомусь сучасників, то це у здатності створювати філософську поезію. Такі проблеми як: фатальна самотність генія, безсилля людини перед жорстоким і сліпим божеством, страждання невинних, поет одягає у форму міфологічної чи історичної притчі, античного сюжету. Таким чином, проявляється й інша особливість його поезії — вона далека від злободенності. Поет з'ясовує стосунки не зі своїм віком, але з історією взагалі, і з Богом, з долею. У пізнішому періоді його творчості часто звучить тема «поет та суспільство». Поема «Смерть вовка» (1843) увійшла до посмертної збірки віршів та поем Віньї «Доли», що вийшла 1864 р. Так, наприклад, до нього увійшли такі поеми як: «Гетсманський сад», «Гнів Самсона», «Чистий дух». Саме завдяки публікації цієї збірки французькій літературі відкрилися тексти величезної поетичної сили. Літературознавці справедливо відносять їх до кращого, що було написано Віньї і що взагалі створено французькими поетами-романтиками. Саме твори цієї збірки демонструють «пошуки та вираження «ідеальної правди», високої моральності та духовності, ідеологічної активності тощо». Збірка «Доли» та поема «Смерть вовка» є яскравим зразком філософської поезії. Сам поет вважав, що філософська поезія — вершина мистецтва, вираження найважливіших підсумків поетичної думки. Відомим є порівняння самим поетом філософської поезії з великим органом, інструментом, підкреслював Віньї, який не має собі рівних

за великою кількістю виразних засобів, багатства та повноти звучання. Над своїм філософсько-поетичним циклом поет працював близько 30 років і зробив його вершиною своєї творчості.

Ключові слова: романтизм, символіка, образ, трагічне світосприйняття, песимізм, метафора, антитеза.

THE THEME OF A LOANER HERO'S PROUD DEATH IN THE CONTEXT OF THE FRENCH ROMANTICISM (A. DE VIGNY "THE DEATH OF A WOLF")

Valenyina Romanets

candidate of sciences pedagogics, associate professor
Odesa I. I. Mechnikov University,

Tetiana Podkoviroff

candidate of sciences pedagogics, associate professor
Odesa I. I. Mechnikov University

The given article deals with investigation of the poem of a French poet-romantic, A. de Vinji «The Death of a Wolf». The author of the article analyses the images of the animals in the poem and artistic devices of their realization. The main topics and problematics of this literary work are viewed both in the context of A. de Vinji's creative work and in the context of European Romanticism. The given article deals with investigation of the poem of a French poet-romantic, A. de Vigny 'The Death of a Wolf'. The author of the article analyses animal images in the poem and the means of artistic embodiment of the latter. The main topics and problematics of this literary work are considered both in the context of A. de Vigny's creative work and in the context of European Romanticism. The poetic work of A. de Vigny begins in 1816 and continues throughout his life. It should be noted that the distinctive peculiarity of de Vigny's poetry is its all-pervading disbelief both in bourgeois society and in the Restoration Regime, which was trying to save the remnants of the feudal system. The poet has in mind the whole ephemerality of the desire of the nobility to drag out the course of history and return the pre-revolutionary socio-political system. That is why Vigny's poetry is imbued with the utmost skepticism and pessimism. Hence, from this rejection of modernity, the character of de Vigny's plots and images derives. As the literary critic T. V. Bovsunevskaya emphasizes: "Romantics had to synthesize a new, Renaissance type of person, but in such a way that he reflected the features of a new era and professed a new spirit." De Vigny was looking for such a hero all his creative life; however, his hero will always be a lonely, misunderstood person, in a state of deepest conflict both with society and often with himself. It should be noted that de Vigny's poetry is inherently deeply personal and lyrical, and in its external form it is emphatically epic and philosophical. Vigny himself argued that if he was ahead of his contemporaries in some way, it was in the ability to create philosophical poetry. The poet wraps in the form of a mythological or historical parable, an ancient plot such

problems as the fatal loneliness of a genius, the impotence of a person in front of a cruel and blind deity, the suffering of the innocent. Thus, another feature of his poetry is also manifested — its being alien to topicality. The poet finds out the relationship not with his age, but with history in general, with God, with fate. In the later period of his work, the theme 'poet and society' often sounds.

Key words: romanticism, symbolics, image, tragic world outlook, pessimism, metaphor, antithesis.

Вступ. Протягом більше ніж двох століть творчість А. де Вінї є об'єктом дослідження фахівців як вітчизняних так і закордонних. Так, наприклад, літературознавці Т. Бовсунівська, Е. Дмитрієва, Д. Наливайко, В. Рибалко, Т. Теперик, М. Гот, А. Деко та інші зробили вагомий внесок у дослідження творчості видатного поета.

Творчість А. де Вінї (1787–1863) займає значне місце в історії французького романтизму. У 20-ті роки XIX ст. з'являються твори романтиків другого покоління, а до кінця 20-х років лідерство в романтичному русі Франції належить однаково двом поетам, яких пов'язували тісні дружні стосунки та творчі контакти: Вінї та Гюго. Однак, на початку 30-х років Вінї переживає моральну та інтелектуальну кризу, тоді ж розпадається його дружба з Гюго, оскільки Вінї вважав за неможливе поєднувати творчість з політичною боротьбою.

Аристократ за походженням, гвардійський офіцер протягом 14 років, Вінї був поетом, драматургом, прозаїком. Сам письменник відносив себе до «аристократів духу» або «аристократів думки»: це були, на його думку, люди мистецтва, художники, поети, люди, спрямовані до високого. «На відміну від старої «аристократії крові» та нової «аристократії багатства» — вони безкорисливі та аполітичні — у цьому їхня духовна сила і велич — вважав Вінї».

У середині 30-х років навколо Вінї збираються письменники та поети, які бачать у ньому свого метра. Його відвідують такі друзі, як А. де Мюссе, О. Барб'є, Г. Берліоз, О. де Бальзак, Г. Гейне, Ч. Альф'єрі, Ф. Ліст, Ш. Бодлер. У 1845 р. Вінї стає членом Французької Академії.

Метою даної статті є виявлення основних засобів зображення абсолютно нової теми у межах західноєвропейського романтизму в поемі Вінї «Смерть вовка». Згідно з метою автор ставить такі завдання:

1) дослідити фольклорно-історичні витоки образів, що втілені в поемі;

2) проаналізувати новий тип романтичного героя в контексті до морально-філософської проблематики.

Методи дослідження. Для досягнення головної мети та розв'язання поставлених завдань у роботі використовуються методи порівняльно-історичного та типологічного аналізу. За допомогою цих методів досліджують важливі для творчості А. де Вінї образи «вовка» та «собаки» починаючи з фольклорних джерел та часів Середньовіччя, аналізується типологія образів, мотивів та проблематики твору. Матеріалом дослідження є поема А. де Вінї «Смерть вовка» («La mort de loup»).

Результати та обговорення. Поетична творчість Вінї починається з 1816 р. і продовжується протягом усього його життя. Слід зазначити, що характерною рисою поезії Вінї є пронизуюча її зневага як і буржуазне суспільство, сучасне йому, так і в режимі Реставрації, намагається врятувати залишки феодального ладу. Поет розуміє всю ефемерність спроб дворянства затримати хід історії, повернути до революційну соціально-політичну систему. Тому поезія Вінї пронизана граничним скептицизмом та песимізмом. Саме звідси, із цього неприйняття сучасності випливає характер сюжетів та образів творів Вінї. Як наголошує літературознавець Т. В. Бовсунівська: «Романтикам належало синтезувати нову цілісну, ренесансну за типом, людину, але так, щоб вона відображала риси нової епохи, сповідувала новий дух» (Бовсунівська, 89). Пошуками такого героя протягом всього творчого життя і займається Вінї, проте завжди це буде самотня, незрозуміла людина, яка перебуває у стані глибокого конфлікту як із суспільством, так і, найчастіше, із самим собою.

Слід зазначити, що поезія Вінї за своєю суттю глибоко особиста та лірична, а за зовнішньою формою підкреслено епічна та філософська. Сам Вінї стверджував, що якщо й випередив у чомусь сучасників, то це у здатності створювати філософську поезію. Такі проблеми, як фатальна самотність генія, безсилля людини перед жорстоким і сліпим божеством, страждання невинних, поет одягає у форму міфологічної чи історичної притчі, античного сюжету. Таким чином, проявляється й інша особливість його поезії — вона далека від злободенності. Поет з'ясовує стосунки не зі своїм віком, але з історією взагалі, і з Богом, з долею. У пізнішому періоді його творчості часто звучить тема «поет та суспільство».

Поема «Смерть вовка» (1843) увійшла до посмертної збірки віршів та поем Вінї «Долі», що вийшла 1864 р. Так, наприклад, до нього уві-

йшли такі поеми як: «Гетсиманський сад», «Гнів Самсона», «Чистий дух». Саме завдяки публікації цієї збірки французькій літературі відкрилися тексти величезної поетичної сили. Літературознавці справедливо відносять їх до кращого, що було написано Вінї і що взагалі створено французькими поетами-романтиками. Саме твори цієї збірки демонструють «пошуки та вираження «ідеальної правди», високої моральності та духовності, ідеологічної активності тощо».

Збірка «Долі» та поема «Смерть вовка» є яскравим зразком філософської поезії. Сам поет вважав, що філософська поезія — вершина мистецтва, вираження найважливіших підсумків поетичної думки. Відомим є порівняння самим поетом філософської поезії з великим органом, інструментом, підкреслював Вінї, який не має собі рівних за великою кількістю виразних засобів, багатства та повноти звучання. Над своїм філософсько-поетичним циклом поет працював близько 30 років і зробив його вершиною своєї творчості.

У поемі «Смерть вовка» на перший план виходить проблема для найважливіша останнього періоду творчості Вінї проблема — це проблема моральних принципів поведінки людини, свого роду етична програма, що у поемі «Смерть вовка» названа «стоїчної гордістю»:

*«Jusqu'a ce haut degre de stoOque fierté
Oh, naissant dans les bois, j'ai tout d'abord monté.
Gémir, pleurer, prier est également lèche.
Fais énergiquement ta longue et lourde tâche
Dans la voie oh le Sort a voulu t'appeler,
Puis aprus, comme moi, souffre et meurs sans parler.»* (Vin'i, 189).

Так уперше у своїй творчості поет говорить про безстрашність і горду смерть героя-одинака, але вустами не людини, а вовка — прекрасного дикого звіра, який безстрашно дивиться в очі своїм убивцям.

Тема фатальної самотності зустрічається і в інших творах Вінї: у поемі «Мойсей», у поемах «Потоп» (1826), «Елоа» (1824), «Париж» (1831) та в історичному романі «Сен-Мар» (1826), коли відданий королю і коханій, герой гордо йде на смерть.

Однак, знову наголосимо, що наймовірніше яскраво, пронизливо і майстерно Вінї-поет показує останні хвилини життя чудового хороброго гордого звіра, безумовно, маючи на увазі в рамках романтичної символіки людину.

Образ вовка для французької літератури достатньо відомий. Так, наприклад, серед французьких фольклорних казок ми зустрічаємо

різко негативний образ вовка, який з'їв бабусю та онучку, потім був убитий і вони були врятовані. У XVII ст. Ш. Перро використовує цей сюжет, але фінал — сумний, злий вовк їх занастив: «*Ce méchant Loup se jeta sur le petit chaperon rouge, et la mangea*» (Наливайко, с. 76).

Проте, вовк — як романтичний образ — символ для Вінї багатогранний та цікавий. Символіка образу закладалася ще у глибині часів і для різних народів він втілював різні якості.

В античні часи вовк був символом військової хоробрості, вовчі шкури служили одягом воїнам, саме вовки везли в міфології колісницю Марса та Аполлона. У міфах багатьох народів воїни та військової вожді мають здатність перетворюватися на вовків та ведмедів. Середньовічні німецькі хроніки розповідають про зграї воїнів-вовків, які робили набіги. З вовками тісно пов'язані мотиви оборотництва, тобто перетворення людини на звіра. «Однак, у міру того, як військова доблесть витісняється лицарською відданістю і християнською чеснотою, символіка вовка зазнає змін» («*Il était une fois*», 180).

Середньовіччя вносить зовсім інше трактування цього образу — вовк служить уособленням злості, хитрощі, в жадібності та ересі. Вовчиця стала символом хтивості і розпусти, а образ вовчиці, яка вигодувала Ромула і Рема, згодом використовувався протестантами як уособлення «римської блудниці» — папської курії.

У ці ж століття вовку-лиходію протиставлявся собака, зокрема домініканці іменували себе «псами Господніми» (*Domini canes*) і ставили собі в обов'язок винищувати вовків-єретиків. У XVI ст. аналогічну символіку використовували опричники Івана Грозного, котрим собача голова, прикріплена до сідла, служила знаком вірності цареві і готовності «гризти» його ворогів. У російських казках і байках вовк зображений вічно голодним і дурним звіром, який часто стає ошуканим лисицею. Однак у казках також зберігся і давніший образ мудрого вовка, рятувальника та друга Івана Царевича. Тим не менш, вовк сприймався як негативний символ і навіть у трактуваннях снів він вважався провісником чогось поганого — побачити вовка уві сні вважалося до зустрічі з нечистою на руку людиною, а бути укушеним вовком (у сні) — означало щось втратити, зазнати збитків, постраждати від брудних обмов.

Повертаючись до поеми Вінї «Смерть вовка», необхідно поговорити з французьким дослідником Морісом Го, який писав: «*Le symbolisme e'tait au coeur meme du romantisme*» («Саме символіка була серцем романтизму») (Got, 114].

Можна сміливо стверджувати, що Вінї образ вовка в поемі наповнює символікою, прийнятою в античності, коли ця тварина була символом військової доблесті, хоробрості та честі:

*«Hélas ! ai-je pensé, malgré ce grand nom d'Hommes,
Que j'ai honte de nous, débiles que nous sommes !
Comment on doit quitter la vie et tous ses maux,
C'est vous qui le savez, sublimes animaux !*

*A voir ce que l'on fut sur terre et ce qu'on laisse
Seul le silence est grand ; tout le reste est faiblesse.»* (Vin'i, 188).

Поет іронізує порівнюючи людину з вовком і ставить її людині як приклад:

*«- Ah ! je t'ai bien compris, sauvage voyageur,
Et ton dernier regard m'est allé jusqu'au coeur !
Il disait : «Si tu peux, fais que ton vme arrive,
A force de rester studieuse et pensive!»* (Vin'i, 188).

Із захопленням описує Вінї всю вовчу сім'ю — вовчицю, двох вовчат і при цьому сміливо порівнює їх з Ромулом і Ремом, що цілком очевидно звертає нас до античної символіки, але аж ніяк не до середньовічного трактування:

*«Leur forme était semblable et semblable la danse ;
Mais les enfants du loup se jouaient en silence,
Sachant bien qu'a deux pas, ne dormant qu'a demi,
Se couche dans ses murs l'homme, leur ennemi.
Le pure était debout, et plus loin, contre un arbre,
Sa louve reposait comme celle de marbre
Qu'adorait les romains, et dont les flancs velus
Couvoyaient les demi-dieux Rémus et Romulus»* (Vin'i, 187).

Вінї наділяє вовчицю практично людськими рисами, показуючи, як вона змушена робити вибір між чоловіком та дітьми — кого рятувати? Вона прекрасна і вибір її зрозумілий для кожної матері:

*«J'ai reposé mon front sur mon fusil sans poudre,
Me prenant a penser, et n'ai pu me résoudre
A poursuivre sa Louve et ses fils qui, tous trois,
Avaient voulu l'attendre, et, comme je le crois,
Sans ses deux louveteaux la belle et sombre veuve
Ne l'eIIIt pas laissé seul subir la grande épreuve ;
Mais son devoir était de les sauver, afin
De pouvoir leur apprendre a bien souffrir la faim»* (Vin'i, 187).

Вовчиця розуміє, що її коханий загине, але вона врятувала дітей і навчить їх помститися за батька, але кому помститися? По-перше, людям, але є й інший ворог. І ось тут Вінні вводить дивовижний образ. Використовуючи антитезу, поет протиставляє вовку-герою собак, які продали свою свободу господарям. Як правильно зауважив В. В. Ванслов: «Принцип антитези, підкресленого зіставлення різко контрастних образів, що виключають один одного, особливо широко і наполегливо застосовувався... романтиками» (Ванслов, 61).

Це твердження повною мірою підтверджується наступним фрагментом поеми:

*«A ne jamais entrer dans le pacte des villes
Que l'homme a fait avec les animaux serviles
Qui chassent devant lui, pour avoir le coucher,
Les premiers possesseurs du bois et du rocher.»* (Vin'i, 188).

Отже, собаки — повна протилежність вовку. Це жалюгідні холуї, які продали себе за їжу та за дах людям, проте вовка купити неможливо, поет захоплено називає його «господарем скель та лісів». У такого роду негативному трактуванні образу собак простежується давня європейська традиція: з одного боку, собака вважалася символом відданості та вірності, але водночас ритуальної нечистоти та розпусти. У європейських байках, стадо овець служило метафорою держави, пастух — символом правителя, собаки — його слуг, вівці слухняних громадян, а вовки — символом розбійників та бунтівників. Однак пастух не міг обійтися без собак, але ставиться при цьому до них без найменшої поваги, він їх майже не годує, б'є. Звідси пішов вираз «собаче життя». У багатьох народів світу назвати людину собакою означало завдати їй тяжкої образи.

Проте, для Вінні важливе лише одне — це жорстокі тварини, які продали себе людям, їх багато, а вовк один і він їх не боїться, а як справжній боєць бореться до останнього подиху:

*«Le clouaient au gazon tout baigné dans son sang ;
Nos fusils l'entouraient en sinistre croissant.
Il nous regarde encore, ensuite il se recouche,
Tout en léchant le sang répandu sur sa bouche,
Et, sans daigner savoir comment il a péri,
Refermant ses grands yeux, meurt sans jeter un cri.»* (Vin'i, 189).

Песимістичне світосприйняття Вінні поширюється і на зображення природи. Він зневірився в природі, вона не може бути опорою, за-

хистом для його героїв, це лише фон, що створює певний настрій, такий самий трагічний, як і сам сюжет. Про це свідчить початок поеми:

*«Les nuages couraient sur la lune enflammée
Comme sur l'incendie on voit fuir la fumée,
Et les bois étaient noirs jusques a l'horizon.
Nous marchions sans parler, dans l'humide gazon,
Dans la bruyure épaisse et dans les hautes brandes,
Lorsque, sous des sapins pareils a ceux des Landes* (Vin'i, 186).

Висновки. У результаті наданого дослідження ми дійшли висновку, що тема гордої смерті героя-одинака звучала у творчості Вінні та інших творів — поеми «Мойсей», «Дім пастуха», драмі «Чаттертон», романі «Сен-Мар» тощо. Однак, на наш погляд, неймовірно яскраво та талановито вона була розкрита саме в поемі «Смерть вовка». Романтична символіка, антитеза, метафора, героїко-трагічний настрій, незабутні безіменні образи тварин — вся ця творча палітра демонструє віртуозну художню майстерність автора.

Романтичний песимізм Вінні з одного боку близький до байронізму і одночасно протилежний йому. Герої Вінні теж перебувають у розладі з дійсністю. Однак у Байрона цей розлад робить людину повстанцем, а Вінні, вихований у ненависті до революції, показує героя, який є жертвою і страждальцем, але для Вінні важливо, що це героїчна жертва і героїчний мученик, тому що міць людського духу непереможна, саме в цьому був переконаний видатний поет. Поема «Смерть вовка» А. де Вінні належить до творів великої поетичної сили та до одного із найкращих творів французьких поетів-романтиків.

Список літератури

- de Vin'i A. Poésie. — P. : Galimar, 2012. — 205 s.
Бовсунівська Т. В. Феномен українського романтизму. — К. : Слов'янський університет, 2008. — 109 с.
Ванслов В. В. Естетика романтизму. — К. : Кредо, 2010. — 397 с.
Ілюстрована енциклопедія символів. — Харків: ФОП Лисенко, 2003. — 723 с.
Наливайко Д. С. Теорія літератури й компаративістика. — К. : Києво-Могилянська академія, 2006. — 347 с.
«Il était une fois» Contes littéraires français XII-XX-èmes siècles. — К. : Основи, 1983. — С. 644.
Got Maurice. Théâtre et symbolisme. Paris, Le cercle du livre, 2005. — 343 p.

References

- de Vin'i A. Poésie. — P. : Galimar, 2012. — 205 s.
- Bovsunivs'ka T. V. Fenomen ukrains'kogo romantizmu. — K. : Slov'jans'kii univertitet, 2008. — 109 s.
- Vanslov V. V. Estetika romantizmu. — K. : Kredo, 2010. — 397 s.
- Ilyustrovana yenciklopedija simboliv. — Harkiv: PhOP LIsenko, 2003. — 723 s.
- Nalivaiko D. S. Teorija literaturi i komparativistika. — K. : Kievo-Mogiljans'ka akademija, 2006. — 347 s.
- «Il était une fois» Contes littéraires français XII-XX-èmes siècles. — K. : Osnovi, 1983. — 644 p.
- Got Maurice. Théâtre et symbolisme. Paris, Le cercle du livre, 2005. — 343 p.

Стаття надійшла до редакції 10.09.2022 року